Lausunto sosiaali- ja terveysvaliokunnalle 2.11.2019

1. Resurssien jaosta ja kannustimista

Yhteiskunnan näkökulmasta resurssit ennaltaehkäisevän toiminnan, perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon välillä tulisi jakaa niin, että hyvinvointi lisääntyy yhtä paljon kuhunkin toimintoon käytetyllä viimeisellä eurolla. Taloustieteen kielellä, rajahyötyjen tulisi olla yhtä suuria. Vähän käytännönläheisemmin kysymyksen voi asettaa seuraavasti: lisääntyykö hyvinvointi, jos siirrämme resursseja (esim.) erikoissairaanhoidosta perusterveydenhuoltoon X miljoonaa euroa / Z lääkärin tai Y sairaanhoitajan verran?

Kaikissa tilanteissa, mutta ehkä aivan erityisesti terveydenhuollon kohdalla, tarkasteltavaksi tulevat paitsi hyvinvointivaikutukset kansantalouden tasolla, myös niiden jakautuminen väestössä.

Monet terveydenhuollon keskeiset ongelmat liittyvät eri toimijoiden erilaisiin kannustimiin. Resurssien parhaan mahdollisen käytön saavuttamiseksi tulevaisuuden terveyskeskuksen suunnittelussa tulee kiinnittää erityistä huomiota niin eri toimijoiden kannustimiin kuin niiden väliseen resurssijakoonkin. Eri toimijoiden vääränlaiset kannustimet johtavat osa-optimointiin ja resurssien vajaakäyttöön.

Tulevaisuuden terveyskeskus – materiaaleissa esiin nostettu resurssien jakautuminen perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon välillä on esimerkki kannustinongelmista: yksittäinen kunta kantaa kustannukset perusterveydenhuollosta yksin, mutta erikoissairaanhoidossa kunnalla on mahdollisuus päästä jakamaan kustannuksia muiden kuntien kanssa. Vastaavasti voi hyvin olla, että sosiaalitoimen panostukset varhaislapsuudessa vähentävät kalliimpien (esim. mielenterveysongelmiin liittyvien) terveyspuolen ratkaisuiden tarvetta, mutta toimintojen eriyttäminen johtaa kokonaisuuden kannalta huonoon resurssien allokointiin.

2. Kokeillen eteenpäin

Tulevaisuuden terveyskeskus – konseptin takana näyttää olevan kunnianhimoinen ajatus koko hyvinvointi / terveysketjun uudelleenjärjestämisestä ja työnjaon uudistamisesta. On selvää, että näin monitahoisen ratkaisun osalta on huomattavaa epävarmuutta siitä, mitkä järjestelyt toimivat ja mitkä eivät.

Tästä epävarmuudesta johtuen on järkevää rakentaa eteneminen kokeilujen varaan. Parhaimmillaan kokeilut järjestetään tavalla, joka mahdollistaa niiden tulosten arvioinnin luottettavasti, ts., tieteellisin metodein.

Keskeistä on ensin tunnistaa ja sen jälkeen levittää laajalle parhaat käytännöt. Voimakkaasti julkisen sektoriin nojaavassa toiminnassa, kuten nyt suunnitellussa tulevaisuuden terveyskeskuksessa, ei voida nojata suoraan niihin mekanismeihin, jotka markkinoilla edistävät parhaiden käytäntöjen leviämistä, nimittäin yritysten välisen kilpailun hyviä (=kuluttajien suosimia) vaihtoehtoja edistävään ja huonoja vaihtoehtoja karsivaan valintaan. Niinpä suunnittelussa tulee miettiä kannustimia myös näistä näkökulmista.

3. Digitalisaatio

Näyttää entistä selvemmältä, että merkittävä osa sote-palveluista voidaan tulevaisuudessa tuottaa digitaalisia (ml. mobiili-) työkaluja hyödyntämällä. Alan yksityisillä toimijoilla on jo käytössä erilaisia versioita digitaalisista palveluista. Digitaalisiin palveluihin liittyvät voimakkaat skaalaedut: järjestelmien luominen on kallista, mutta uusien asiakkaiden lisääminen ja palveleminen kohtuullisen halpaa. Digitaaliset palvelut eivät myöskään ole paikkaan sidottuja. Näistä syistä on syytä olettaa, että sote-palveluiden digitalisaatio voi paitsi parantaa palveluiden laatua, myös laskea kustannuksia. Samalla on syytä todeta, että digitaalisten palveluiden historiaa osoittaa pääosin, että julkinen sektori ei ole erityisen taitava niiden tuottamisessa eikä hankkimisessa.

Keskeisiä mielessä pidettäviä asioita digitaalisten palveluiden kehittämisessä ovat:

- digitaalisen alustan omistusoikeudet. Julkisen sektorin tulisi varmistaa, että sillä on sekä juridiset että tosiasialliset omistusoikeudet digialustaan. Yksittäisen toimittajan armoille voi jäädä joko omistusoikeuksien huonon määrittelyn kautta, tai siten, että tekniset ratkaisut käytännössä lukitsevat julkisen hankkijan yhden toimittajan varaan.
- Yksityisen sektorin hyödyntäminen. Julkisen sektorin tulisi pyrkiä hyödyntämään erityisesti digipalveluiden kehittämisessä ja mahdollisesti myös niiden tuottamisessa yksityistä sektoria.
    - Esimerkki 1: innovaatiokilpailut erilaisten digitaalisten palveluiden tuottamiseksi.
    - Esimerkki 2: julkisomisteinen digialusta, jolla yksityiset palveluntuottajat (esim. hammaslääkärit, fysioterapeutit) kilpailevat.

Oskari Nokso-Koivisto
Toiminnanjohtaja
Aalto/taloustiede

Otto Toivanen
Professori
Aalto/taloustiede